

היו הרבה בעלי דמיון ונקבע בדעתם שכל זמן שלא כבסו בגדיהם וסדיניהם, ח"ו כאלו עוד האבלות שרויה בבייתם, לכן נהגו לכבס אותם, אך אמנה שוב רכותי המחשבה ואמרת אל לבי אולי מנהג זה יסודתו בהררי קדש, כרוב רובם של המנהגים של אבותינו ורבותי שהם מנהגי ותיקין כידוע חל"ב, וגם זה כאתד מהם, ואומר הרי כתוב בתורה הקדושה, שהטמאים טומאה דאורייתא מתי שהיו טובלים לטהר עצמם מטומאתם כמצות התורה, הרי צריכים ג"כ להטביל בגדיהם במקוה טהרה להוריד מהם הטומאה, ראה פרשת תזריע סוף פרק י"ג ופרשת מצורע פרק י"ד, ובהרמב"ם בהלכות מטמאי משכב ומושב, ובהלכות אבות הטומאה ומשם באר"ה, לכן נהגו מיתה שאחרי ז' ימי אבלות לכבס הבגדים והסדינים עבור רוח טומאת המת שהיתה שרויה שם בבית, למרות שכלנו טמאי מתים, אך המצעות לא היו מכבסין, רק המצע שהיה תחת המת בימי חוליו ובשעת מיתתו מכבסים מטעמים הג"ל כך נראה לי.

ושוב ב"ה ראה ראיתי בורה דעה סי' שע"ו בחידושי רע"ק איגר ע"ה שם ד"ה ורוחצים ידיהם במים, חל"ה נוהגין שלא ליקח דבר קטון או גדול מבית האבל כל משך ז' ימי אבלות, משום שרוח טומאה שם כל השבעה ע"ש, וכן כתב שם בהגהות בית לחם יהודה ד"ה ואח"כ תולשין העפר ע"ש, ועל פי דברי קדשם נפתרה הבעיה הג"ל יפה כמש"ל, זאת אומרת אחר שהיתה שורה רוח הטומאה שמה, לכן נהגו מיתה לכבס הבגדים והסדינים וכו' שהיו משתמשים בהם כל ז' ימי אבלות, ולמרות שיש כאן רק כיבוס בעלמא, בכל זאת אחר שאחרי ח' רוח הטומאה שהיתה שרויה שמה כבר הולכת מן הבית כמש"ל, ועוד אנחנו כלנו טמאי מתים, לכן לתוספת טובה בעלמא מוסיפין הכבוס, ועוד בזה מעבירין הויעה שהיתה ספוגה בהם בשבעה ימי האבלות וכמש"ל כך נראה לענ"ד להביא סמוכין למנהג הג"ל.

ולכן אנחנו מצווים ועומדים שלא לשנות שום מנהג המקובל בידינו מאבותי ורבותי כי כלם יסודתם בהררי קדש, וכבר בא חכם מצי"ר גאון עוגו החיד"א זצ"ל ובספרו החתיר חיים שאל ח"א סימן כ"ח כתב משם רבנו הארי"ה החי ע"ה וזל"ה על השנות המנהגים בין הספרדים לאשכנזים ואיטלקים וכיצא. כל אחד לפי שורש השבט שלו, ויניקתו והשפעתו, והם דברים העומדים ברומם של עולם, ולכן אין לזוז מהם עכ"ל ע"ש, ולמרות ששם מדובר על עניני פיוטים וכו', בכל זאת הוא הדין לכל המנהגים כי כלם יסודתם בהררי קדש, ולכן רבותי הראשונים כלם בספרות ההלכה תהיו שלא לבטל או לשנות שום מנהג הגם שיראה לנו בהשקפה ראשונה שהוא תמוה, ג"כ הם אמרו בר"ס שגם אם המנהג הוא תמוה וזר יש לנו ללמד זכות ולבקש כל טעמי על מה סמכו לעשות חכמה הזו, ראה סה"ב שדה חמד כשמו כן הוא ח"ד מערכת המ"ם כלל ל"ו, שכן כי משם הרבה גדולים חקרי לב, ועוד שם דבר בקדשו בהרחבה ובאריכות בעניני ופרטי המנהגים, ראה שם ומשם באר"ה מ"ש רמתי הראשונים כמלאכים בזה, ועוד ראה נא בסה"ב חתם סופר ע"ה אורה חיים

דלגמור היינו לקרוא כמ"ש ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה וכמש"ל, אך אמנה בזה העיקר הוא המנהג וכמ"ש רבותי מנהג אבותי תורה, וכבר באו התוס' והרא"ש ע"ה ואשרו ריישבו המנהג בטוב טעם וכמש"ל וק"ל.

המורם מן העמור, א) לדעת התוס' והרא"ש והטור והמרדכי בשם ראב"ה ושבלי הלקט ומר"ן הבי' זמור"ם ע"ה, אם בירך לגמור במקום לקרוא או לקרוא במקום לגמור בדיעבד יצא ואין צריך לחזור ולברך, ולדעת הב"ח ע"ה גם לדברי מהר"ם צירטנבורק זצ"ל ואפי' לפי גירסת רבנו הטור דגרים בסיום דכ"ק דהרי ברכה לבטלה, בכל זאת התא אמו בדיעבד יצא וכמש"ל בהרחבה, ב) אנו הספרדים מנהגנו לברך בימים שגומרין בזה ההלל לגמור, ובימי הדילוג המברכין, מברכין לקרוא, (כי זה תלוי במנהגי מקומות, וכך היה מנהגנו במאורקו לברך לקרוא בימי הדילוג אך כן בארץ ישראל מימי קדמתא הספרדים לא מברכין, כוונתה דרבנו הרמב"ם ומר"ן ע"ה, וגם אנחנו פה לא מברכין בימי הדילוג כוונתה, ואין כאן מק"ל בזה, וראה שם באור"ח סימן תכ"ב ס"א ומשם באר"ה) ג) האשכנזים אינם שוים במנהגם, יש מהם שנוהגים לברך לגמור בימים שגומרין, ובימי הדילוג מברכים לקרוא, והתוס' והרא"ש ע"ה אשרו מנהגם וכמש"ל, ויש מהם שנוהגין תמיד לברך רק לקרוא. כדעת רבנו מר"ם דחייש לדעת מהר"ם ע"ה הג"ל וכמש"ל, כי הוא זה מה שנראה לעניות דעתי, בעזר אלהי ישועתי, וצו"מ, וימ"ן, צפור (מאורקו) יע"א י' אייר זיו ש"ס תרנ"ן לשוני צדקתך לפ"ק היא הש"ת ליצירה, הצעיר כצעירתו, עבד ואל הנאמן.

יהושע מאמאן גר"ו.

סימן ט"ז

טעם למנהג כבוס בגדים אחרי ז' ימי אבלות

לכבוד האי גברא רבה ויקרא, גדול מרבן שמו, נודע שמו ברבים מדיא ויראה, הג"ל חרב הצאנן כקש"ת משה"ר יהושע מאמאן שליט"א רב העיר נהרעה. כבוד הרב, הנה באתי בשורות שתיים אודות הענין שראיתי אצל יצאי אחינו המרוקאים יע"א, של"ע כאשר גומרים לשבת ז' הם מכבסים את כל הבגדים והמצעות שבאותו בית, רציתי לדעת מה המקור למנהג זה ומנין יסודו, יוכנו הקב"ה לשובע שמחות וכו', ביקרא דאורייתא.

הצבי ישראל בהר"ז יפת ס"ט. בני ברק. **תשובה:** למכר ידי האברך היקר כפשוטו וכתרגומו בנשי"ק, הרב ישראל יפת, כשמו כן הוא, הי"ו, וישלח לו עזרו מקדש ומציון יסעדהו, להגדיל תורה ולהאדירה בעין ובמעשה רב.

ידיד נפש! הנה למרות שב"ה גדלה על ברכי חכמים, ובין חכמים, גדולים ביראה בתורה ובחכמה, בכל זאת לא שמעתי מפי קדשם טעם למנהג זה, גם לא שמתי לב לחקור על מה אדני המנהג הנו' הטבעי, וכעת בהשקפה ראשונה נראה לי שנתנו כך רק כדי להוריד הויעה שספגו בימי אבלות, ובמיוחד דבימי קדם

הנ"ל. כדי להודיע לצבור הספרדי שלנו לחזור בהם ולהחזיר העטרה ליושנה להתפלל בנוסח הספרדי וכמש"ל, והמקום ב"ה יגאלינו גאולה שלמה, ויביא לנו משיח צדקנו, במהרה בימינו. לאסף כל המחנות, וכל אחד על מקומו יבוא בשלום.

[ובדרך אגב אבוא העיריה על מ"ש בספר קהלת צפרו (ליסדינו בן עירנו מה"ד עובדיה שליט"א) כך ג' בקונטרס נהגו העם עמוד 261, ושם דבר על דבר המנהגים, ובכלל הראיות שהביא הוסיף ג"כ וכתב וז"ל ולכן המסורות והמנהגים נשמרו בתוך העם בקפדנות וכו', העם קבל בצו לצו אפי' ערקתא דמסאנא יהרג ואל יעבור (סנהדרין ע"ד ע"ב), ע"ש, ובשולי היריעה הביא מ"ש רש"י זצ"ל וז"ל וז"ל שאם דרך הגוי לקשור (הנעל) כך, ודרך ישראל בענין אחר, כגון שיש צד יחדי בדבר, ודרך ישראל להיות צנועים, אפי' שינוי זה שאין כאן מצוה, אלא מנהג בעלמא, יקדש את ה' בפני חבריו ישראל ע"ש, ובזה הוא חשב דברים כפשוטן שזה רק מנהג בעלמא כמ"ש שם, ולזה הביא מימרא זו לחוק דבריו שדבר על המנהגים דעלמא ע"ש, ולא היא בכלל דלא ראי זה כראי זה, כי שם היינו טעמא שאמרו רבותי יהרג ואל יעבור, למרות שהוא מנהג בעלמא, א' שהגוי גזר עליו לעשות כמעשים ובוזה אם ישמע לו הוא מחקה את חקי הגוים, לא כן מנהגים אחרים דעלמא אינם נכנסים כסוג זה, ב' אף גם זאת דוקא בשעת גזירת המלכות, אי אפי' שלא בשעת גזירת המלכות אם היה בפרהסיא בפני עשרה מישראל, כמפורש להדיא שם בגמרא ופי' רש"י ע"ש, ג' דוקא אם מכין הגוי להעבירו על דת, לא כן אם הוא מכין רק להגאתו יעבור ואל יהרג כמפורש שם בדברי מר"ן בב"י יו"ד סימן קנ"ו ובש"ע שם ס"א ע"ש.

ושוב ב"ה ראה ראיתי בעין יפה שכך מפורש להדיא בתוס' שבת מ"ט ע"א בענין אלישע בעל כנפים שכתבו שם בד"ה נטלם מראשו, וז"ל ואע"ג דאמר בסנהדרין (ע"ד ע"ב) בשעת גזרת המלכות אפי' על מצוה קלה יהרג ואל יעבור, ואפי' לשנויי ערקתא דמסאנא אסור, היינו משום דבשינוי ערקתא, מתנהג כגוי ודומה שמוציא עצמו מכלל ישראל, אבל הכא אינו עושה כלום אלא שאין לו תפילין בראשו שעה אחת, והרבה מישראל שאין להם תפילין כמותו עכ"ל ע"ש ומשם באר"ה כמ"ש אנן בעניוהין וזה דבר מוסבר ומושכל מאליו, וכן יוצא מפורש מדברי הגהות מיימוניות בהרמב"ם הלכות יסודי התורה פ"ה אות ד' ע"ש.

וכל זה אפי' לפי רש"י והגהות מיימוניות הנ"ל, דנקטי בלישנייה מנהג, וכ"ש לפי הרי"ף והרמב"ם אליבא דמר"ן הכסף משנה דסברי מר"ן שזו מצוה היא ולא מנהג בעלמא, וכמו שכתב שם הלכה ב' וז"ל ועל מה שכתב הגמרא אפי' מצוה קלה יהרג וכו' אמר רבא ב"ר יצחק אפי' לשנויי ערקתא דמסאנא, ופי' רש"י שרוך הנעל וכו' אפי' שינוי שאין בו מצוה רק מנהג בעלמא, והתימא על רבנו שכתב אפי' על מצוה משאר מצות, דמשמע דוקא מצוה ולא מנהג, ואפשר שרבנו היה מפרש ערקתא דמסאנא כמו שפי' הרי"ף שהיו רצועות ישראל משונות כדי שלא ילבשו מלבוש

סימן ג"א ויורה דעה סי' ק"ז מ"ש בזה ברוח מבינות ושם ג"כ הביא כתב ידו של הגאון הקדוש רבנו הרמ"א ע"ה שהיה מחזיר על מנהגי ישראל להראות שורשם מן התורה ע"ש, והביאו דבריו ג"כ בספר לב העברי לבוב דף ג' בהג"ה ע"ש, ועוד ראה מגן אברהם אור"ח סימן ת"ץ מ"ש בזה ע"ש.

ומכאן תוכחת מגולה לכמה וכמה מאחינו הספרדים שמתפללים בנוסח האשכנזים או כלו או מקצתו, ועזבו נוסח הספרדים שלנו, וכבר ידוע מ"ש מר"ן החיד"א ע"ה בסה"ב עבודת הקדש בשם רבנו האר"י ע"ה, שהוא אמר שיש י"ב שערים ברכיע לקבלת תפלותיהם של ישראל, ובכל שער נכנס בו תפלת שבת אחד, מהנוסחאות השונות לשבטי ית, ואילו הנוסחא של הספרדים מתקבלת בכל אחד מהי"ב שערים ע"ש, ועוד ראה גא מ"ש הכפ"ה שם באור"ה סי' ס"ח סק"א וסק"ב בזה משם שער הכוונות בשם רבנו האר"י ע"ה ומשם באר"ה, ושם כתב וז"ל והאר"י זצ"ל הגם שהיה אשכנזי היה מתפלל בסדר בני ספרד, וסיים עלה הגם שאמרנו באות הקודם בשם האר"י שאל ישנה אדם ממנהג אבותיו בסדר התפלה וכו', אפשר מפני שהוא היה ידע בחינת שורש נשמתו שכך צ"ל, ועוד יש לומר דלהקדים לא דוקא וכמ"ש אח"כ דסדר תפלת הספרדים עולה בכל הי"ב שערים ע"ש, ועוד ראה גא מ"ש בזה בהרחבה בספרי **עמק יהושע** ח"א בחלק אור"ח סימן ח"י ומשם באר"ה, ועוד חזון למועד.

והנה לפני שנה וחצי התפללתי בבית הכנסת עטרת צבי של הגוער באשדוד, וראה ראיתי שחלק מן התפלה הוא בנוסח האשכנזי, והם לבי בקרבי ולפני קריאת ס"ת עמדתי על עומדי ונתתי דרשה חמה ולבבית כדרכי בקדש מתי שאני נמצא שמה, והוכחתי אותם על זה בדברי חסמים ע"ה, וקיימתי ממש מ"ש אבי החסמים ע"ה טובה תוכחת מגולה מאתה מסותרת (משלי כ"ז), ובסו"ד ראה ראיתי כמה מהם מהססים בדבר ולזה אמרתי להם אם יש לכם צל ספק בדברי, אתם יכולים לערוך מכתב לכבוד הראשון לציון הרב הראשי לישראל שליט"א ולשאול אותו ולהגיד לו כל הפרשה כלה, וכך היה, וזאת תשובתו הקצרה והקולעת, י"ז כסלו תשל"ו, ב"ה.

לכבוד מר **ש. דאנינו** הי"ד, חבר ועד בית הכנסת המרכזי לגוער אשדוד.

הנני לאשר קבלת מכתבו, והנני לענות לשאלתו, הנוסח האחד אינו מקובל, ולא נכון כלל להשתמש בו, ולדעתי הוא בבחינת שעטנ"ן, (ראה בשו"ת חתם סופר אור"ח סי' ג' ע"ש, ובחיזות וכתב מר"ן החיד"א זצ"ל בספר עבודת הקדש בשם רבנו האר"י זצ"ל, שיש י"ב שערים ברכיע לקבלת תפלותיהם של ישראל וכו', (הנה הבאתי כבר דברי קדשו למעלה סיוך ונראה), לפיכך רצוי לאמץ את הנוסח הספרדי שהוא שוה לכל נפש, אקוה שתחזיר העטרה ליושנה להתפלל בנוסח הספרדי, ומה' תשאו ברכה, בברכת התורה וחפץ ה' בידכם יצאל, בכבוד רב, **עובדיה יוסף**, ראשון לציון הרב הראשי לישראל

הנה כתבתי כל זה ופרסמתי כאן דברי קדשו של כבוד מגי"ר הראש"ל הרב הראשי לישראל שליט"א

שאינו חייב ליהרג, ונקרא קדוש אם נהרג, ומשום הכי אמר בריא ושמא ברי עדיף, כלומר לו היה ברי לו שאם יאכל יחיה, או הוה ליה ברי וברי, ברי לו שהוא מחלל ית"כ, אך כנגד זה ברי לו שיקיים וחי בהם, אבל מכיון שהוא ברי ושמא, חלול ית"כ ע"י האכילה הוא ברור בודאי בהחלט, ואלו החיים מוטלים בספק, שמא יחיה שמא לא יחיה, א"כ ברי עדיף, כלומר יותר עדיף ליותר מחלל ית"כ, משמא לא יחיה ונמצא חלל ית"כ על חנם, ועוד לפי מה שסיים מר"ן הכסף משנה שם משם הנמוקי יוסף דאפי' לסברת הרמב"ם, אם היה אדם גדול וחסידי ויר"ש וכו' רשאי לקדש את השם ולמסור את עצמו אפי' על מצוה קלה וכו', א"כ הרי הריב"א זצ"ל היה אדם גדול בלי ספק כי הוא אחד מבעלי התוס', והרי הוא רשאי לקדש את השם וממלא שפיר עבד תנצב"ה, עכ"ל מקוה המים הנ"ל בדיוק.

ואנכי הרואה, תמהתי על המראה, נורא מאד, דאין הגידון דומה לראיה, ולא ראי זה כראי זה בכלל, כי פשוט"ב לכל רואי השמש דדוקא באותה פרשה של קדוש ה' ב"ה, שגזרו עליו לעבור לחלל את ה' ב"ה ותורתו הק', בזה סברי מרנ"ן רבים ושלמים הנ"ל שאם נהרג ולא עבר צדקה תחשב לו, שהרי על כל פנים קדש ש"ש ב"ה וכהיה דאלישע הנ"ל, לא כן במקרה אחר דאין כאן קדוש ש"ש ברבים, פשוט וברור כביעתא בכותחא שגם הם סברי מרנ"ן דאסור לעשות כן להחמיר על עצמו, אחרת אם ח"ו עבר על צווי הרופאים ומת עליו יאמר ואך את דמכם לגפשותיכם אדרוש, ולזה הפוסקים הנ"ל וכן הבאים אחריהם נושאי כליהם הקדושים לא זכרו דבר זה כלל לא בהלכות שבת ולא בהלכות ית"כ, רק באותה פרשה של קדושת ה' ב"ה, ואדרבה רבותי' האחרונים אמרו במפורש והזהירו אותנו שלא ללמוד מאותו מעשה של ריב"א ע"ה וכמ"ש לקמן, וא"כ אפי' ריב"א ע"ה שהיה אחד מהראשונים כמלאכים לא היה רשאי לעשות כדבר הזה, כי נזון ידיה אינו דומה בכלל לאותה פרשה של קדוש ה' ב"ה, דלא כמ"ש המחבר מקוה המים הנ"ל באותיות גדולות וזל"ה א"כ הרי הריב"א היה אדם גדול בלי ספק כי הוא אחד מבעלי התוס', והרי הוא רשאי לקדש את השם ע"ש וכמ"ש, דלא שמה מתייא כלל וכמ"ש, ולכן האחרונים ע"ה הוכרחו ליישב המעשה של ריב"א הנז' באופנים אחרים וכמשל"ק.

והן אמת שהתוס' בעירובין כא' ע"ב כתבו בעובדא דר' עקיבא ע"ה שאמר מוטב אמת מיתת עצמי וכו', וזל"ה אע"ג דבפ"ק אמר ד' דברים פטורין במחנה רחיצת ידים, וכ"ש במקום סכנה, מחמיר על עצמו היה ע"י"ש, נראה לכאורה שאדם רשאי להחמיר על עצמו אף שלא במקום קידוש ה' ב"ה, אך באמת נראה שאין כוונת התוס' שח"י יסכן עצמו ממש וימות ברעב אם לא ימצא מים ליטול את ידיו, כי וחי בהם אמר רחמנא, וכ"ש באיסורים דרבנן, אלא מ"ש במקום סכנה ר"ל שהיה מחמיר ודורש מים וכוה היה אפשר שיעלילו עליו ח"ו שהוא מביא מים לחתור בית האסורין וכמו שהיה כמ"ש שם בגמרא, ובזה היה אפשר שיגיע ליד

כותי שזו מצות לא תעשה היא כמ"ש בפרק י"א מהלכות ע"ז שאין מתדמין לגוים לא במלבוש ולא בשער שנאמר ולא תלכו בחקות וכו' ע"ש, וכ"כ עוד שם בב"י יור"ד בסימן הנ"ל ע"ש ודו"ק, ובכן לכל הפירושים לא היה לו להכניס מימרא זו בכלל דבריו הנ"ל שם.

ועוד שם הוסיף וכתב וזל"ה גדולי הדורות הזהירו שלא לבטל שום מנהג אף אם נראה תמוה ע"ש, וציין על זה וזל"ה הוריות י"ב, יש כמה מנהגים תמוהים ואפי' כן חששו להם, וציין להרשב"א זצ"ל ח"א סי' ט' ע"ש, ולא שמה מתיא בכלל כי שם בהוריות י"ב ע"א לא מדובר בכלל על המנהגים שנהגו כבר, אלא מדובר איד לנהוג להבא, לסימנא טבא, וכמ"ש להדיא שם אמר אב"י השתא דאמרת סימנא מילתא היא לעולם יהא אדם רגיל וכו' ע"ש ומשם באר"ה, וכן מה שציין להרשב"א ח"א סימן ט', בסה"ב של הרשב"א שבידינו הקדמון שנדפס בעיר ווין בשנת התקע"ב לפרט גדול, לא מצאתי שום דבר מאותו סימן, ואולי צ"ל בתשו' הרמב"ן המיוחסות להרשב"א ראה שם]. החו"פ נהר"ה י"א א"ר ז"ר ש"ש התשל"ח ליצירה, עבד האל הנאמן. **יהושע מאמאן נר"ו.**

סימן י"ז

ענין חולה ביום הכפורים

הן היום ראה ראיתי בספר מקוה המים ח"ג (לידדי הרב משה מלכא הי"ו דבה של פתח תקוה) סי' נ"ו בחלק אור"ח שהביא לשון הריקנטי ע"ה שהציע לפני הגר"א אונטרמאן זצ"ל (הרב הראשי לישראל לשעבר), וזל"ה ריב"א חלה את חוליו אשר בו מת, וחל ית"כ באותם הימים ואמרו לו הרופאים אם תאכל ודאי תמות, ואם תאכל שמא תחיה, והוא ז"ל אמר בריא ושמא בריא עדיף, ולא רצה לאכול ומת תנצב"ה ע"כ, (הנה לשון פסקי ריקנטי זצ"ל סימן קס"ו הנ"ל הובא בשיק"י כנה"ג אור"ח סימן תרי"ח סק"ב ראה שם).

ושם במקוה המים הנז' כתב שהגאון אונטרמאן זצ"ל הנ"ל ניסה לבאר את זה על פי דברי הגמרא שבועות י"ג, שחשש שמא על ידי האכילה ביה"כ תו אינו מכפר עונותיו, ונמצא מת בעונו ח"ו, לכן בחר לו למות מתוך כפרה, אע"פ שאין זה הלכה, איהו סבר כסלקא דעתין של הגמרא ע"ש, והוא (המחבר מקוה המים הנז') אמר, מיד כאשר הגיע לבית עיין בלשון הנז' וראה שהדבר פשוט לדעתו לפי מ"ש מר"ן הכסף משנה על דברי הרמב"ם זצ"ל בהלכות יסודי התורה פ"ה הלכה ד' שכתב שכל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג, אם נהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בגפשו ע"ש, והכסף משנה כתב עליו אבל שלמים וכן רבים סוברים דאם נהרג ולא עבר צדקה תחשב לו, והיא סברת התוס' בפרק אין מעמידין כ"ז ע"ב ע"ש, וכן דעת הר"ן גבי הא דאלישע בעל כנפים הבי"ד הלחם משנה שם, ולפי דבריהם יוצא דמה שעשה הריב"א ע"ה הוא מסכים להלכה לדעת הרבים ושלמים הנז', והיא דעת התוס' שכל אדם רשאי להחמיר על עצמו אף במקום